

HET FRIESE VELD - JACOB BIJLSMA EN HET HOUTWIEL

interview: Marga van den Ham

Jacob Bijlsma is boswachter bij Staatsbosbeheer, regio Friesland Noord. Hij staat te boek als de meest enthousiaste 'boswachter' van Friesland. Een extra reden om eens met hem te gaan praten. Jacob zwaait onder meer de scepter over 'het Houtwiel', het gebied waar we tijdens ons gesprek doorheen lopen.

'Het Houtwiel' ligt ongeveer 15 kilometer ten noordoosten van Leeuwarden, tussen de dorpen Veenwouden en Broeksterwoude en is ongeveer 200 hectare groot. Het gebied bestaat uit graslanden, hooilanden, blauwgraslanden, ruigten en verlande petgaten. Het beheer in een deel van het gebied wordt in de toekomst op nieuwe leest geschoeid.

Het beheer is erop gericht om de levensomstandigheden van de vele planten en dieren die in het gebied voorkomen in stand te houden en te verbeteren. Zo staat het verwoord op een van de informatiepanelen die in het gebied staan. Want in het 'Houtwiel' is ook ruimte voor bezoekers. Een deel is domein van weidevogels, veldzuring en boterbloemen; het overige deel is gericht op moerasontwikkeling.

Aan het woord Jacob Bijlsma. Hij leidt ons rond door het gebied.

"Dit pad waarmee je het gebied binnen komt heet de 'Goddeloze singel'. De Goddeloze singel is eigenlijk het oude pad van Drachten naar Dokkum. Vroeger, in de tijd van Napoleon, werd het pad ook door monniken gebruikt die van de Schierstins in Veenwouden naar het klooster 'Claercamp' gingen. De man die toen in het huisje hier woonde, heette Gerben Goddeloos. Een ruige man die kon vloeken en schelden als de beste. Vandaar de bijnaam goddeloos. Het huis heet ook nu nog 'Goddeloos tolhuis'."

Ten oosten van de singel ligt ca. 75 hectare grasland. Het beheer is hier gericht op weidevogels. Dit gedeelte mag pas na 15 juni gemaaid worden en daarna ook ingeschaard worden met vee. Het gebied aan de westkant van de singel werd eigenlijk al langere tijd botanisch beheerd.

Waarom vindt weidevogelbeheer eigenlijk plaats in een natuurgebied; moet je dat niet aan de boeren overlaten?

"Het gebied is in eigendom van Staats-

bosbeheer, maar het eigenlijke beheer laten we aan de boeren over. Het zijn de boeren die hier straks na 15 juni maaien; zij scharen ook het vee in. Ook het hekkelen en greppelen gebeurt door de boeren aan wie het terrein is verpacht. In de pachtcontracten staan duidelijke richtlijnen over wat wel en niet mag in het gebied. Als weidevogelgebied is het formidabel. Uit jarenlange inventarisaties, in samenwerking met de vogelwachten, blijkt dat het weidevogelbeheer vruchten afwerpt.

Er zitten hier zo'n 100 paar grutto's, 85

warmt sneller op dan water. Dus is droge grond eerder warm dan vochtige grond en dan groeit het gras vlugger. Boeren hebben daar alle belang bij, want dan kunnen ze eerder maaien en inscharen.

Wij houden het juist natter en het gebruik is veel minder intensief dan op het gewone boerenland. Het gras groeit trager en staat niet zo dicht op een. Daar houden weidevogels van. Bovendien zitten de wormen en ander bodemleven dan hoger, waardoor weidevogels gemakkelijker bij hun voedsel kunnen.

Kijk daar in het veld zitten een paar kemphaantjes!"

Waarin verschilt nu het beheer aan de westkant met het weidevogelterrein?

"De westkant werd voornamelijk botanisch beheerd. Maar er werd te veel water aan het gebied onttrokken vanwege de ontwatering van het omliggende agrarisch land. Als er water onttrokken wordt aan het veen, dat hier veel in de bodem zit, komt er zuurstof in de bodem. Door de zuurstof kunnen bepaalde bacteriën in het veen aan het werk die het veen omzetten. Dat proces noemen we mineralisatie. Door de mineralisatie komen er extra voedingsstoffen vrij waar de ruigere soorten, stikstofminnende planten, van profiteren. Andere planten krijgen dan te weinig ruimte.

Om een lang verhaal kort te maken: het beheer dat we voerden, leverde niet de resultaten op die wij wilden".

Kortom tijd voor een nieuw beheersplan?

"Dat klopt. Zo'n 10 jaar geleden is er een beheersplan opgesteld. Dat gebeurt elke 10 jaar. Elke 5 jaar hebben wij een I.K. (interne kwaliteitscontrole). Dan kijken we of we nog op de goede weg zitten. Maar het oude plan leverde, zoals ik eerder al zei, eigenlijk niet op wat we graag wilden. Het terrein verdroogde en de vegetatie die van het grondwater afhankelijk is, deed het

Jacob Bijlsma

foto Marga van den Ham

kieviten, 32 tureluurs en een stuk of 12 watersnippen.

Om even terug te komen op je vraag: weidevogelbeheer in reservaten is zeer succesvol. Bepaalde soorten zoals kemphaan, watersnip, slobbeend en zomertaling zijn zelfs voornamelijk op reservaten aangewezen. Boeren willen hun grasland liever ontwateren. Deels omdat ze dan met zwaardere machines op het land kunnen, maar ook omdat door ontwatering het gras eerder en meestal sneller groeit. Door ontwateren komt er lucht in de bodem. Lucht

niet zo best. Daarom is er een nieuw beheersplan opgesteld. Het roer moest om. 'Het Houtwiel' is nu een laagveenmoeras geworden.

Door het gebied heen is nu een slenk gegraven. Daarin wordt het water vastgehouden. We hebben het westgedeelte nu verdeeld in vakken met kades eromheen. De vakken hebben verschillende waterpeilen, dus het ene is wat natter dan het andere. Alle vakken zijn met elkaar en de slenk verbonden. Het gehele gebied heeft nu een eigen waterhuishouding, afgesloten van het omringende gebied."

Hoe rijmen de nieuwe plannen met het nationaal Natuurbeleidsplan?

"Straks wordt de slenk doorgetrokken om een verbinding te vormen met de Valomster Leijen en de Zwagermieden tot aan de Lauwersmeer. In het nationaal Natuurbeleidsplan is sprake van een 'natte as' als ecologische hoofdstructuur. De natte as loopt van De Grootte Wielen tot de Lauwersmeer. Daar ligt het Houtwiel in als één van de kerngebieden. Dat is voor ons ook een reden geweest om het wat veruigde en verdroogde deel van het gebied weer natter te maken. We hopen straks ook het porseleinhoen en de waterral weer te krijgen. De waterral zit hier trouwens al. Misschien horen we hem straks nog even knorren. Ik ben ook benieuwd hoe het straks gaat met de Spaanse ruiter. Dat is ook zo'n soort die achteruit is gegaan, omdat die erg gevoelig is voor verdroging."

Hoelang is dit gebied nu al zo ingericht?

"Dat is afgelopen herfst gebeurd. Misschien wel leuk om te vertellen, is dat we de jeugd er wat meer bij willen betrekken. We hebben een school in Veenwouden benaderd om kinderen de eerste handeling te laten verrichten. Zij hebben de eerste schep grond verzet. Dat was in september. Binnenkort onthullen ze de nieuwe brug van de wandelroute door het Houtwiel. Dan laten we ze gelijk zien wat de kranen er allemaal van gemaakt hebben en dat doen we volgend jaar nog een keer.

Kijk, hier staan weer dotterbloemen, terug van weggeweest! Dat komt omdat hier nu kwelwater aan de oppervlakte komt. Je kunt het zien aan het 'olieviesje' op de plasjes die je hier ziet. Dat geeft aan dat de waterkwaliteit

aan het veranderen is. Het is in feite water dat van hogere gedeeltes afkomt. Het komt als regen neer, sijpelt dan de grond in en komt dan soms op grote afstand weer boven. Het neemt dan bepaalde stoffen mee. Het is vaak wat bruiner van kleur omdat het ijzer bevat en is kalkrijker dan gewoon regenwater. Die dotters hier wijzen op kalkrijk water. Planten die op dat kalkrijke water reageren noemen ze kwelindicatoren."

Vindplaats Moerashertshooi in het Houtwiel

foto Joke de Rover

Wat is jouw voornaamste taak hier als boswachter?

"Mijn kerntaken zijn: voorlichting, inventarisatiewerk en surveillance. In het broedseizoen ben ik een week of wat aan het surveilleren en mijn taak wordt nu dus vooral inventarisatiewerk. SBB heeft zo'n 50 terreinen in deze omgeving en daar zijn vrijwilligers actief, vaak met inventarisaties, die ik allemaal begeleid. Ik zorg voor de nodige vergunningen en ik onderhoud de contacten.

Ik geef op dit moment ook veel lezingen en ik verzorg excursies. Voorlichting is heel belangrijk."

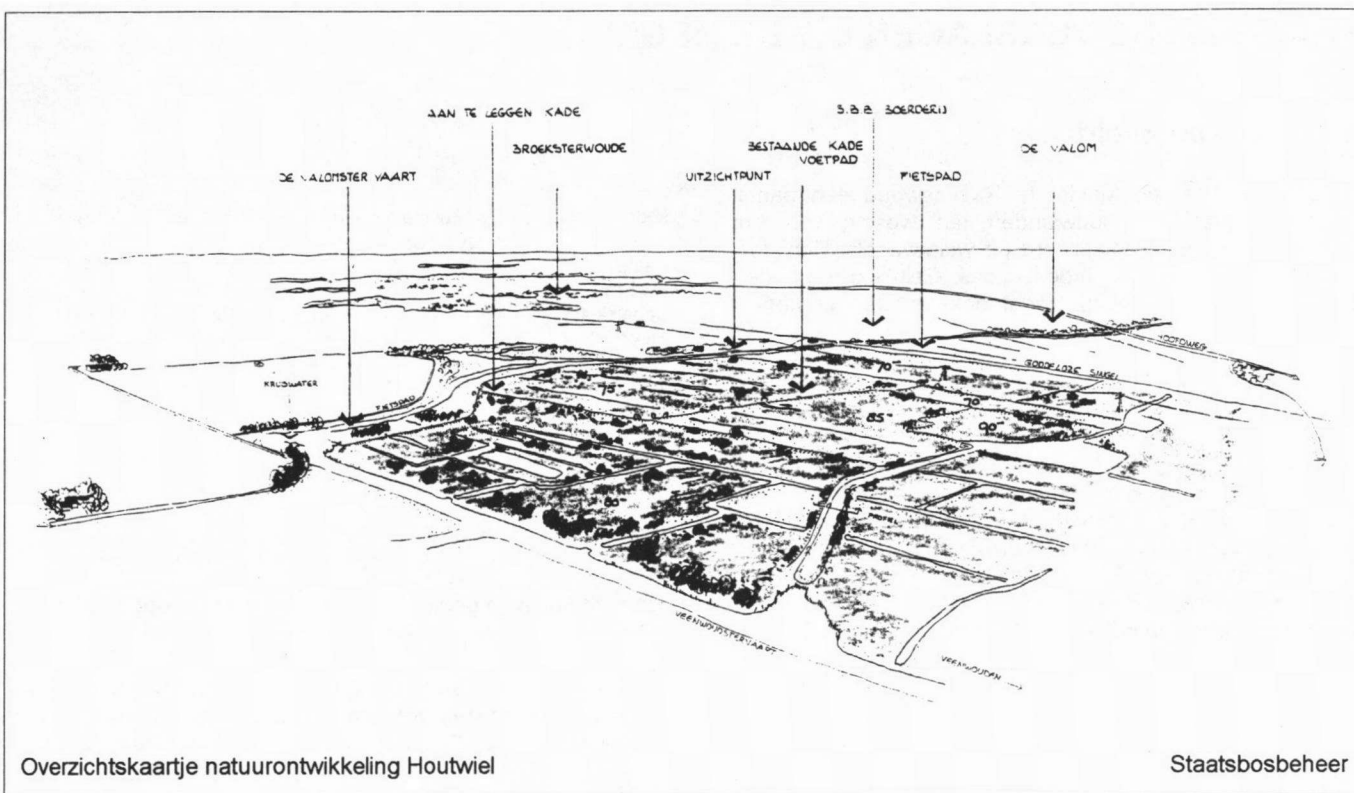
In hoeverre heeft het terrein in de toekomst nog beheer nodig, of wordt het meer aan zichzelf overgelaten?

"Ik denk dat het financiële plaatje er ook een rol in meespeelt. Het vroegere botanische beheer van maaien en hooien bracht steeds grotere kosten met zich mee. Voor het hooi was zo weinig belangstelling, dat we het soms moesten storten. Dat kost gigantisch veel geld. Nu heb je eenmalig een grote uitgave gedaan voor de inrichting van het gebied, met kranen en dergelijke, maar daarna hoeft je er minder aan te doen. De natuur moet zich verder zelf maar redden.

In die natuur horen ook mensen. Natuur met kwakende kikkers, zoiets is er thuis vaak niet. Natuur heeft een beleevingswaarde. Daarom worden natuurgebieden ook steeds meer opengesteld. Natuurlijk wel op een verantwoorde manier."

Dat klinkt alsof SBB als natuurbeheerder de toeristische kant op is gegaan!

"In zekere zin wel. Vroeger, zo'n 100 jaar geleden, woonden er 4 miljoen mensen in ons land. Nu, 100 jaar later, zijn dat er 16 miljoen. Vroeger werkten de mensen 12 tot 13 uur per dag en nu, als ze werk hebben, maar 8 uur. Er is veel meer vrije tijd, dus meer behoefte aan recreatie. Maar je moet de mensen wel voorlichting geven over het hoe en waarom van zo'n natuurgebied. Als je dat de mensen uitlegt, krij-

gen ze er meer begrip voor; begrip leidt weer tot bescherming en dan zijn we op de goede weg. Wij zorgen ervoor dat het hier wat kwaakt en piept en zingt, en het publiek zal er dan niet zomaar doorheen struinen".

Eigenlijk is het dus heel ander werk dan waar SBB ooit mee is begonnen.

"Ja we doen nu meer aan excursies, maar toch hebben we nu ook wel gebieden waar het publiek niet mag komen. Bij Stiens ligt een gebiedje van 10 hectare, waar de mensen niet mogen komen; dat is echt alleen voor de vogels."

Hoe ben je hier zo terechtgekomen?

"In 1979 vroegen ze bij SBB iemand die zelfstandig kon werken en met machines kon omgaan. Vroeger heb ik zelf een loonbedrijf gehad. Maar dat was hard werken en lange dagen maken. Ik wilde wel eens wat anders proberen en dit leek me wel wat. Vooral de uitvoerende werkzaamheden: maaien, hooien, persen. Op die baan heb ik toen gesolliciteerd en van de 145 sollicitanten werd ik het. Ik wist

verder van natuur weinig af. Ik kende het madeliefje, de spreekw en nog een paar gewone soorten, maar meer wist ik niet. Toen ik hier kwam werken, ging er een wereld voor me open. Alleen al wat betreft de kennis van het gebied. Ik woonde toen in Hallum, maar ik had nooit geweten dat zo vlakbij zo'n stukje puur natuur te vinden was. Dat heeft bij mij wel een ommekeer teweeggebracht.

Kan je daar wat meer over vertellen?

Vroeger heb ik wel eens olie in de grond laten lopen als de olie vlug uit de trekker moest en ik zo gauw geen teiltje kon vinden. Ik baal er nu nog van dat ik dat gedaan heb.

Toen ik hier kwam, wist ik heel weinig. Ik ben cursussen gaan volgen: een vogelcursus, een plantencursus, publiciteit en werving, een natuurgidsencursus van het IVN. Zo ben ik er langzaam aan wat ingerold. En nu vind ik het heerlijk om alles wat ik weet en wat ik geleerd heb over te dragen op andere mensen.

Ik had hier eens een groep Amsterdammers en die wilden ook graag wat meer van plantjes weten. Ik vroeg toen

of ze eens wat grassen wilden verzamelen. Ze keken me aan alsof ik gek was. Gras is gras zag je ze denken. Maar toen pakte ik veldbeemdgras, ruw beemdgras, kropaar en straatgras. Zo kregen ze in de gaten dat je niet alle grassen over één kam kan scheuren, wat een verschillen! Het was ontzettend leuk om zo'n groep volwassenen wat bij te brengen. Later kreeg ik van een van hen nog een kaartje waarop hij schreef dat hij een plantenboekje had gekocht en dat hij nu in de weekenden erop uitging om planten te bekijken. Zoiets geeft mij voldoening."

Ons gesprek zit er bijna op. We lopen nog even naar het in aanleg zijnde uitzichtpunt. Van hieruit heb je een mooi overzicht over het hele gebied. In het voorjaar en de zomer kun je er genieten van de broedvogels, 's winters van de trekvogels. Er is het hele jaar door wel wat te beleven. Het leuke van het uitzichtpunt is ook dat je niet de hele route door het gebied hoeft te lopen om er te komen. Op een rustige avond kun je ook alleen even naar dit punt lopen. Vanaf de Goddeloze singel is het maar een hanestap.